

Zamonaviy kutubxonalarning interyer dizayn konsepsiyasini shakllantrish tamoyillari haqida o'tkazilgan so'rovnoma tahlili

T.Sh.Safiyev

N.I.Xasanova

Toshkent arxitektura-qurilish universiteti

Annotatsiya: Zamonaviy axborot texnologiyalari davrida kutubxonalarning faoliyati va ularning jamiyat hayotidagi o'rni tubdan o'zgarib bormoqda. An'anaviy kitob saqlash maskanidan bilimlar markazi, ijtimoiy muloqot va ta'lim makoniga aylanish jarayonida kutubxonalarning interyer dizayni muhim ahamiyat kasb etmoqda. Ushbu maqolada 18 yoshdan 35 yoshgacha bo'lgan ilmiy xodimlar, o'qituvchilar, talabalar va o'quvchilar jami: 60 nafar respondent ishtirokida o'tkazilgan so'rovnoma natijalari tahlil qilinadi. Tadqiqotning maqsadi zamonaviy kutubxona interyerining foydalanuvchilar ayniqsa, yoshlar ehtiyojlari va faoliyatiga ta'sirini, shuningdek, ular uchun eng qulay va talabgir bo'lgan dizayn elementlarini aniqlashdan iborat. Olingan ma'lumotlar kutubxona dizaynida funktsionallik, tabiiy yorug'lik, ochiq bo'shliqlar va texnologik jihozlanishning afzalliklarini ko'rsatib, kelajakdagi kutubxona loyihalarini shakllantirish uchun asosiy tavsiyalarni ishlab chiqish imkonini beradi.

Kalit so'zlar: zamonaviy kutubxona, interyer dizayni, funktsional dizayn, so'rovnoma, foydalanuvchi ehtiyojlari, yoshlar

Analysis of a survey on the principles of forming the interior design concept of modern libraries

T.Sh.Safiyev

N.I.Khasanova

Tashkent University of Architecture and Civil Engineering

Abstract: In the era of modern information technologies, the activities of libraries and their role in society are changing radically. In the process of transforming from a traditional place for storing books into a center of knowledge, a place for social communication and education, the interior design of libraries is gaining importance. This article analyzes the results of a survey conducted with the participation of 60 respondents: academic staff, teachers, students and pupils aged 18 to 35. The purpose of the study is to determine the impact of modern library interiors on the needs and activities of users, especially young people, as well as the most convenient and popular

design elements for them. The data obtained will show the advantages of functionality, natural light, open spaces and technological equipment in library design, and will allow developing basic recommendations for the formation of future library projects.

Keywords: modern library, interior design, functional design, questionnaire, user needs, youth

Kirish

Zamonaviy dunyoda kutubxonalar endilikda faqat kitoblar saqlanadigan joy emas, balki jamiyatning axborot va madaniy markaziga aylandi. Globallashuv, raqamlashtirish va ta'lim tizimidagi o'zgarishlar bu muassasalardan yangicha yondashuvni, ayniqsa, makon dizayniga bo'lgan e'tiborni kuchaytirishni talab qilmoqda. Kutubxona interyeri kitobxonni o'ziga tortadigan, ilhomlantiradigan va uzoq vaqt qolishga undaydigan qulay, ochiq va funksional bo'lishi kerak.

Muammoning dolzarbligi. So'nggi yillarda dunyoda qurilayotgan ko'plab kutubxonalar (masalan, Norvegiyadagi Vennesl yoki Istanbuldagi Boyazid davlat kutubxonasi) funksional dizayn tamoyillariga asoslanib, o'qish, guruh bo'lib ishlash, dam olish va konferensiyalar o'tkazish uchun turli zonalarini birlashtirmoqda. O'zbekistonda ham kutubxonalarni modernizatsiya qilish bo'yicha ishlar olib borilmoqda, biroq bu jarayonda asosiy foydalanuvchilar ya'ni, 18-35 yoshdagi ilmiy xodimlar, o'qituvchilar, talabalar va o'quvchilarning kutubxona dizayniga bo'lgan aniq talab va istaklarini o'rganish muhim ahamiyatga ega. Interyer dizaynining foydalanuvchilarning samaradorligi, ruhiy holati va kutubxonaga tashrif buyurish istagiga ta'sirini aniqlash ushbu tadqiqotning asosiy zaruriyatidir.

Tadqiqot maqsadi zamonaviy kutubxona interyer dizaynining 18-45 yoshdagi foydalanuvchilar tomonidan qabul qilinishini so'rovnoma asosida tahlil qilish va olingan natijalar asosida milliy kutubxonalar uchun amaliy tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat.

Tadqiqot vazifalari:

Zamonaviy kutubxona dizayniga oid mavjud adabiyotlarni va xalqaro tajribani o'rganish.

Ilmiy xodimlar, o'qituvchilar, talabalar va o'quvchilar orasida so'rovnoma o'tkazish va ma'lumotlarni to'plash.

Respondentlarning asosiy dizayn elementlariga yorug'lik, mebel, ranglar gammasi, texnologik zonalar bo'lgan munosabatini tahlil qilish.

So'rovnoma natijalari asosida eng ko'p talab qilinadigan funksional zonalarini tinch o'qish joylari, guruhli ish hududlari, kafe, va bolalar uchun alohida zonalar aniqlash.

O'zbekiston kutubxonalarni modernizatsiya qilish uchun dizaynga oid amaliy xulosa va takliflar ishlab chiqish.

Tadqiqot obyekti - Zamonaviy kutubxona interyer dizayni.

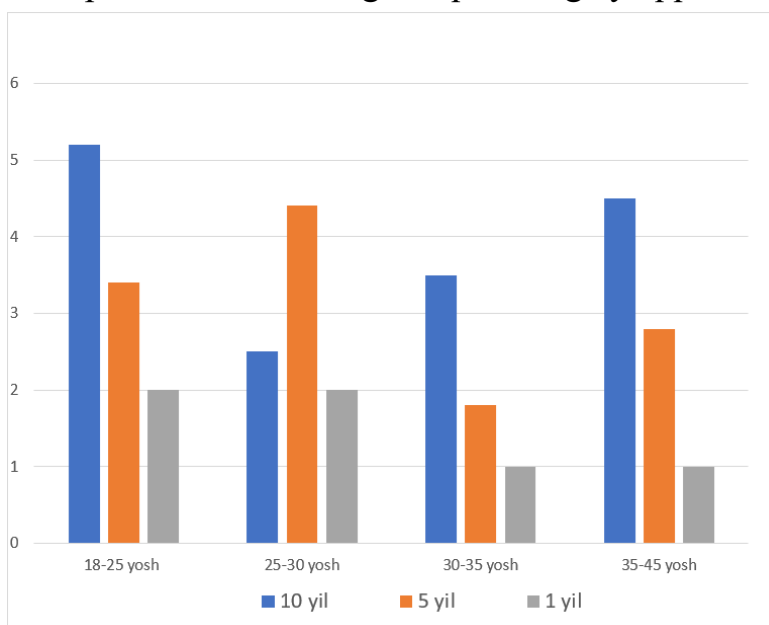
Tadqiqot predmeti - 18 yoshdan 35 yoshgacha bo'lgan foydalanuvchilarning kutubxona interyer dizayniga bo'lgan munosabati va talablari.

Ushbu maqolaning nazariy va amaliy ahamiyati shundaki, olingan empirik ma'lumotlar asosida kutubxonalarning foydalanuvchilar ehtiyojiga yo'naltirilgan loyihalarini yaratishga yordam beradi, bu esa o'z navbatida kitobxonlik madaniyatini oshirish va kutubxonalardan foydalanish samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Asosiy qismi

Yoshga Qarab Faollik Dinamikasi: Haftalik va Oylik Farqlar Tahlili

O'tkazilgan so'rovnoma natijalari tahlili, respondentlarning hayotidagi faollik darajasi yoshga qarab sezilarli darajada o'zgarishini ko'rsatdi. Xususan, tadqiqotda ishtirok etgan 18 yoshdan 25 yoshgacha bo'lgan yoshlar guruhi va 25 yoshdan 40 yoshgacha bo'lgan respondentlar orasidagi farqlar bunga yaqqol misol bo'la oladi.

“Haftada Bir Necha Marotaba” Faollik: 18-25 Yosh Guruhi

So'rovnoma ma'lumotlariga ko'ra, 18 yoshdan 25 yoshgacha bo'lgan yoshlar aksariyati faollik darajasini baholashda "haftada bir necha marotaba" variantini tanlagan. Bu yosh davri, odatda, inson hayotida eng yuqori energiya, yangiliklarga intilish va ijtimoiylashuv davri hisoblanadi. Universitetda o'qish, ilk ish faoliyatini boshlash, yangi xobbilarni o'zlashtirish va doimiy ijtimoiy aloqalarni shakllantirish bu guruh faolligining yuqori bo'lishiga turtki bo'ladi. Ammo yillar davomida bu ko'rsatkich pastlab bormoqda. Bunda asosiy sabab internet tarmoqlari va sun'iy intellekt rivojlanib bo'rishida.

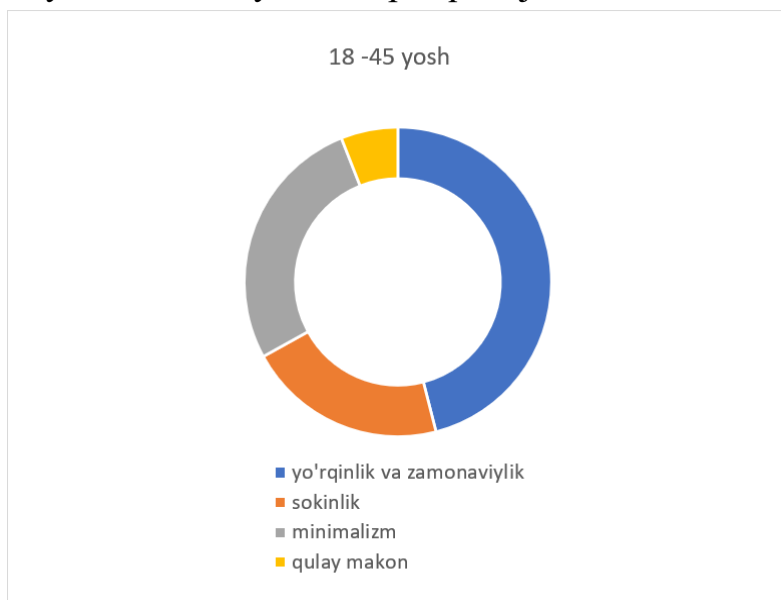
Natijalarning izohi: Bunday yuqori haftalik faollik, yoshlarning o'z muammolarini hal qilishga yoki umuman jamiyat hayotida faol ishtirok etishga tayyorligini aks ettiradi. Ularning aksariyati axborotni qabul qilish va jarayonlarda tez-tez ishtirok etish imkoniyatiga ega.

“Oyda Bir Necha Marotaba/Kamdan-kam” Faollik: 25-40 Yosh Guruhi

Aksincha, 25 yoshdan 40 yoshgacha bo‘lgan respondentlar orasida faollik darajasi keskin pasaygani kuzatildi. Bu guruhdagi ishtirokchilarning katta qismi "kamdan-kam" yoki "oyda bir necha marotaba" javobini tanlagan. Bu yosh toifasi, odatda, kariera qurishning eng qizg‘in pallasi, oila qurish, uy-joy masalalari va bola tarbiyasi kabi asosiy hayotiy mas‘uliyatlarga ega bo‘ladi.

Katta hayotiy mas‘uliyatlar va ish hajmining ko‘pligi bu guruhning haftalik ijtimoiy yoki nokasbiy faoliyatlarga bo‘lgan vaqtini cheklaydi. Ular faoliyat turiga nisbatan tanlab yondashadilar va kamroq, ammo aniq maqsadga yo‘naltirilgan tadbirlarda ishtirok etishni afzal ko‘radilar. So‘rovnoma natijalari, yoshga qarab faollikka bo‘lgan ehtiyoj va imkoniyatlarning farqlanishini tasdiqlaydi. Yoshlar (18-25 yosh) yuqori dinamiklikni namoyon etsa, o‘rta yoshdagilar (25-40 yosh) o‘z e‘tiborlarini hayotiy muhim vazifalarga qaratishgan.

Ushbu tahlil, har bir yosh guruhi bilan ishlashda alohida yondashuvni talab qilishini ko‘rsatadi. Masalan, 18-25 yoshlilar uchun tez-tez axborot almashish va onlayn/oflayn tadbirlar samarali bo‘lsa, 25-40 yoshlilar uchun kamroq, lekin dolzarb muammolarga bag‘ishlangan va vaqtni tejaydigan faoliyat shakllari masalan, qisqa muhokamalar, onlayn konsultatsiyalar ko‘proq natija berishi mumkin.

Yosh Guruhlarining Kutubxona Dizayniga Yondashuvi: Zamonaviylik va Sokinlik O‘rtasidagi Tafovut

O‘tkazilgan so‘rovnoma kutubxona dizayni va stiliga bo‘lgan talablar yoshga qarab keskin farq qilishini ko‘rsatdi. Asosiy tafovut dinamiklikka intiluvchi yoshlar (20 yoshdan kattalar) va sokinlik hamda amaliylikni qadrllovchi o‘rta yoshlilar (30-40 yosh atrofida) o‘rtasida namoyon bo‘ldi. Bu ikki guruhning tanlovi kutubxonalarni kelajakda qanday rivojlantirish kerakligi borasida muhim signal beradi.

20 Yoshdan Kattalar: Yorqinlik, Zamonaviylik va Energiya

20 yoshdan katta yoshlar guruhi kutubxona muhitiga nisbatan zamonaviy va yorqin stilni afzal ko'rishgan. Ular uchun kutubxona nafaqat o'qish joyi, balki ilhom beruvchi va ijtimoiy makon bo'lishi kerak.

Ranglar: Bu guruh yorqin, to'q va dinamik ranglardan masalan, sariq, qizil, elektrik ko'kning kombinatsiyasi foydalanishni talab qilgan. Bunday ranglar ularning fikricha, energiya beradi, diqqatni jamlaydi va kreativlikni oshiradi.

Zamonaviy, texnologik va minimal, ammo dinamik elementlarga boy dizaynlar qo'llab-quvvatlangan. Bu talab yoshlarning kutubxonani kovorking maydonlari va media-markazlar singari ko'rishni istashlarini aks ettiradi.

30-40 Yosh Atrofida: Sokinlik, Ekologiya va Minimalizm

30-40 yosh atrofida respondentlar esa aksincha, mutlaqo boshqacha yondashuvni tanlashgan. Bu guruh asosan kariera va oilaviy mas'uliyatlar ostida yashayotgan, stressdan uzoq, sokin va tinch muhitga ehtiyoj sezadigan insonlardir.

Ranglar va Materiallar: Ular sokin va pastel ranglarni (masalan, bej, kulrang, yumshoq yashil yoki havorang) va albatta ekologik toza materiallarni (tabiiy yog'och, tosh, paxta) talab qilishgan. Bunday muhit ularga xotirjamlik bag'ishlab, o'qish yoki ishlash uchun qulay sharoit yaratadi.

Stil: Minimalizm bu guruh uchun asosiy talabdir. Ortiqcha bezak va shov-shuvsiz, toza chiziqlar va amaliylikka asoslangan dizayn, ularning fikricha, chalg'ishlarni oldini oladi va samaradorlikni oshiradi.

18 yoshdan 25 yoshgacha bo'lganlar zamonaviy va dinamik ish muhitini, ya'ni Kovorking zonalarini yagona tanlov sifatida belgiladilar. Bu tanlov ularning faol aloqalar o'rnatishga, ijodiy hamkorlikka va texnologik qulayliklarga bo'lgan ehtiyojini aks ettiradi.

25 yoshdan 35 yoshgacha bo'lgan ilmiy xodimlar esa ikki xil muhitni afzal ko'rishdi. Ular bilimga chanqoqligini qondirish maqsadida Kitob do'konlari, shuningdek, oilaviy hayotga berilganligini ko'rsatuvchi Bolalar maydonchalari tanladilar. Bu natija ushbu guruhning ham kasbiy o'sishga, ham oilaviy hayotni muvozanatlashga bo'lgan intilishini ifodalaydi.

35 yoshdan 45 yoshgacha bo'lgan ilmiy xodimlar guruhining tanlovi aniq bir professional maqsadga yo'naltirilgan bo'lib chiqdi. Ular ilmiy yig'ilishlar, muhokamalar va rasmiy uchrashuvlar o'tkazish uchun mo'ljallangan Konferens-zallar tanladilar. Bu ularning ilmiy jarayonlarga chuqur berilganligi va jamoaviy muhokamalarga ehtiyojini ko'rsatadi.

So'rovnoma natijalari kutubxonalarni faqat bir xil dizayn bilan cheklash mumkin emasligini ko'rsatmoqda. Zamonaviy kutubxona bu ikki xil ehtiyojni qondirishi kerak:

“Energiya Zonasi”: Yoshlar uchun mo'ljallangan, yorqin rangli, texnologik jihozlangan, ijtimoiy va kreativ faoliyatlarga mos bo'lgan alohida maydon (zonalashtirish).

“Sokinlik Zonasi”: O'rta yoshlilar va diqqatni maksimal jamlashni istaganlar uchun pastel rangli, ekologik toza va minimalist stildagi, shovqindan izolyatsiya qilingan o'qish zallari.

Kutubxonalarni rejalashtiruvchilar, bu tafovutlarni inobatga olib, har bir yosh guruhining talabiga javob beradigan ko'p funksiyali va zonalarga ajratilgan interyer yechimlarini taklif qilishlari zarur.

Kutubxona Makonini Transformatsiya Qilish: Foydalanuvchi Ehtiyojlari Asosida Zamonaviy va Milliy Yechimlar

Tadqiqot doirasida o'tkazilgan so'rovnoma natijalari kutubxona makonini tashkil etishda zamonaviy yondashuv va milliy qadriyatlar uyg'unligiga bo'lgan yuqori talabni yaqqol ko'rsatdi. Ishtirokchilarning aksariyati kutubxonaning o'quv zallarini modernizatsiya qilish bo'yicha aniq takliflar bildirishgan.

1. Texnologik Integratsiya va Funksionallik

So'rovnoma natijalariga ko'ra, foydalanuvchilarning eng muhim ehtiyojlaridan biri - bu har bir o'rindiqa quvvatlagich (USB port) va rozetkalarning mavjudligidir. Bu talab zamonaviy o'quv jarayonining ajralmas qismi bo'lgan raqamli qurilmalar noutbuklar, planshetlar, smartfonlardan faol foydalanish zaruriyati bilan bog'liq. Ushbu jihozlarning integratsiyasi o'quvchilarning uzoq muddatli va uzluksiz ishlashini ta'minlab, kutubxonani nafaqat kitob saqlash joyi, balki to'laqonli IT-maydoni sifatida mustahkamlaydi. Zamonaviy o'rindiqlarga simsiz quvvatlantirish funksiyasini qo'shish ham dolzarb takliflardan biri bo'lishi mumkin.

2. Qulaylik va Ergonomika Talabi

Ishtirokchilar qulay mebel jihozlariga ega bo'lishni alohida ta'kidlaganlar. Bu, asosan, uzoq vaqt o'tirish uchun mo'ljallangan ergonomik o'rindiqlar va stullar bo'lishi kerakligini anglatadi. Qulaylik nafaqat jismoniy holatni yaxshilaydi, balki diqqatni jamlashga yordam beradi va o'quv samaradorligini oshiradi. Mebel jihozlarini tanlashda turli funksional zonalarga yakka tartibdagi ish, guruh bo'lib ishlash, dam olish mos keladigan, balandligi sozlanadigan stollar va yumshoq kreslolarini qo'llash tavsiya etiladi.

3. Milliy va Klassik Uslub Uyg'unligi

Tadqiqotning diqqatga sazovor tomoni - bu kutubxona dizaynida milliy va klassik uslublar uyg'unligini yaratish istagidir. Foydalanuvchilar zamonaviy funksionallik rozetkalar, quvvatlagichlar bilan bir qatorda, makonning o'ziga xosligi va boy tarixiy muhitini saqlab qolishni xohlaydilar. Bunga erishish uchun quyidagilarni qo'llash mumkin:

Milliy naqshlar va bezaklar: O'rindiqlar yoki devor panellarida o'zbek an'anaviy naqshlarini masalan, atlas, adras motivlari aks ettirish.

Yog'och mebellar: Klassik va milliy uslubga xos bo'lgan sifatli, tabiiy yog'ochdan yasalgan mebellarni tanlash.

Ranglar sxemasi: Kutubxona interyerida sokin, klassik ranglar bilan birga, milliy ranglar palitrasidan masalan, ko'k, zarg'aldoq ranglar foydalanish.

Ushbu uch talabni texnologik funksionallik, ergonomik qulaylik, milliy-klassik dizayn birlashtirish orqali kutubxona nafaqat zamonaviy bilim manbaiga, balki foydalanuvchilar uchun ma'naviy-estetik zavq beradigan makonga aylanadi.

Xulosa:

O'tkazilgan so'rovnoma natijalari kutubxonalarni modernizatsiya qilish strategiyasining asosiy yo'nalishlarini aniqlash imkonini berdi. Foydalanuvchilar kutubxona makonini funksional jihatdan to'liq, qulay va estetik jihatdan boyitilgan muhit sifatida ko'rishni xohlaydilar.

Har bir o'quv o'rindig'ini quvvatlagichlar va rozetkalar bilan ta'minlash bugungi kutubxonaning majburiy talabidir. Bu texnik integratsiya o'qish va ilmiy izlanishlar samaradorligini oshiradi.

Ergonomik Investitsiya: O'quv jarayonining uzoq muddatlilik inobatga olinib, foydalanuvchilarning sog'lig'ini saqlovchi qulay, ergonomik mebel jihozlarini xarid qilish zarur.

Dizayn Integratsiyasi: Kutubxona dizaynida milliy va klassik uslublarni zamonaviy texnologik yechimlar bilan uyg'unlashtirish orqali, makonning o'ziga xosligi va madaniy ahamiyatini oshirish lozim.

Ushbu takliflarning amalga oshirilishi kutubxonalarni o'quvchilar va tadqiqotchilar uchun jozibador maskanga aylantirishga, shu bilan birga, ularning axborot-kommunikatsiya ehtiyojlarini to'liq qondirishga xizmat qiladi. Kelgusidagi tadqiqotlar kutubxona interyeridagi ushbu o'zgarishlarning foydalanuvchilarning qoniqish darajasiga ta'sirini o'rganishga qaratilishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Xo'jayev, I. (2022). Axborot-resurs markazlarini rivojlantirishning dolzarb masalalari. Toshkent: Yangi Asr Avlodi.

2. Jalolov, A. (2023). Kutubxona xizmatlari sifati: Zamonaviy tendensiyalar va talablar. "O'zbekiston kutubxonashunosligi" jurnali, (4), 15-28.
3. Tadqiqot guruhi. (2024). Kutubxona foydalanuvchilari ehtiyojlarining sotsiologik tahlili (So'rovnoma natijalari). (Hisobot, [Tashkilot nomi]).
4. Ergonomics of the Library Space: Guideline for modern library design. (2021). IFLA Publications.
5. Shamsiyev, Q. (2020). Milliy me'morchilik an'analari va zamonaviy interyer dizayni. "San'atshunoslik" ilmiy to'plami, 112-125.